

ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ЗАСІБ ВВЕДЕННЯ ОХОРОННОГО РЕЖИМУ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Романюк В.В., старший викладач кафедри кримінального процесу ХНУВС, к.ю.н.

В теорії кримінального процесу завдання кримінального провадження щодо неповнолітніх вже були предметом дослідження, результатом чого стала їх класифікація з урахуванням критерію стадійності (етапів процесуальної діяльності) [3, с. 137–141; 5, с. 104–106]. Так, зокрема, виділяють безпосередні (завдання окремої процесуальної дії), проміжні (завдання стадії), кінцеві (завдання судочинства), перспективні завдання (досягнення виховного та профілактичного впливу, формування правової та етичної свідомості). Але це, так би мовити, «вертикальна» класифікація, яка відображає сам процес діяльності. Що ж стосується змісту, то звернемо увагу на позицію Ю. К. Якимовича, який при дослідженні питання структури кримінального процесу вказував, що головним критерієм виділення певних, відносно самостійних елементів кримінального процесу і їх систем є спрямованість провадження, що виражається у його завданнях і предметі [11, с. 9]. Таким чином, є всі підстави для виділення у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх його власних завдань, які відображають його сутнісні властивості. При цьому, виділення загальних завдань кримінального провадження та завдань власне провадження щодо неповнолітніх цілком співвідноситься із існуючим поділом кримінально-процесуальних гарантій на гарантії прав особи та гарантії кримінального судочинства. На наш погляд, це вказує на те, що кримінальна процесуальна діяльність щодо неповнолітніх, маючи свої власні завдання, одночасно забезпечує досягнення соціально значущих цілей.

З приводу виявлення кола завдань, які властиві кримінальному провадженню щодо неповнолітніх, то у фаховій літературі висловлено позицію, що воно відіграє роль засобу введення охоронного режиму щодо неповнолітніх, що і виступає його сутнісною ознакою та визначальною особливістю [1; 2; **6** *Ошибка! Источник ссылки не найден.*]. Концепція пріоритету забезпечення прав особи у кримінальному судочинстві отримала поширення серед фахівців. Так, Л. М. Лобойко зауважує, що в сучасних умовах мету кримінального провадження, яке здійснюється в інтересах всіх його суб'єктів, слід визначати як охорону прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які беруть участь у ньому [8, с. 12]. Також О. Шило вказує, що сучасні тенденції розвитку кримінального процесуального законодавства свідчать про прагнення до створення судочинства охоронного типу [10, с. 204].

З наведеного відмічаємо, що завдання цього провадження та їх зміст є відображенням його охоронної спрямованості, а також намаганням законодавця реалізувати ідею правосуддя, дружнього до дітей. Останнє своєю метою має приділення першочергової уваги якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Насамперед це знаходить своє втілення в тих особливих правилах процедури, які містяться у гл. 38 КПК України і які регламентують проведення досудового розслідування і судового провадження щодо неповнолітніх. Ці правила в найбільш концентрованому вигляді містять ті додаткові юридичні гарантії охорони прав неповнолітніх, що виступають проявом охоронного режиму щодо таких осіб.

На підтвердження цих аргументів наведемо характеристику сучасної регламентації досліджуваного провадження, яка йому дається у фаховій літературі. Так, у коментарі до гл. 38 КПК України вказано на те, що враховуючи особливості неповнолітніх як учасників кримінального судочинства, законодавець встановлює додаткові гарантії, що забезпечують охорону прав і законних інтересів неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, а також підвищення виховного впливу такого провадження через створення доброзичливого до дитини середовища і процесу [7, с. 376]. При цьому, слід вести мову, що забезпечення та гарантування повинно стосуватися не тільки прав та законних інтересів неповнолітніх осіб в кримінальному судочинстві, а взагалі всього змісту їх правового статусу як людини – найвищої соціальної цінності. З цього приводу відмічено, що кримінальне судочинство здійснюється в інтересах всього суспільства в цілому і окремої

людини зокрема, спрямовується на захист прав і законних інтересів кожної людини незалежно від її процесуального статусу та підстав залучення до провадження, що і повинно визначати реформаційні процеси у цій сфері [4, с. 6].

Елементи судочинства охоронного типу, яке спрямовується на захист прав і законних інтересів кожної людини, у тому числі і неповнолітньої, у більш повному обсязі, ніж раніше, знаходять своє втілення у чинному КПК України. З аналізу змісту його норм (наприклад, ч. 2 ст. 27, ч. 4 ст. 28, ч. 10 ст. 31, 44, 52, ч. 2 ст. 135, ч. 3 ст. 140, ч. 2 ст. 213, 226, 227 КПК України тощо) можна відмітити, що законодавець забезпечує підвищений рівень охорони прав (ч. 2 ст. 10 КПК України) та додатковий ступінь виховного впливу цього провадження через створення доброзичливого до дитини середовища і процесу (ч. 2 ст. 484 КПК України). На це звертає увагу у листі Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» від 18.07.2013 р. № 223-1134/0/4-13, в якому вказано, що слід пам'ятати, що закріплений законом особливий підхід до неповнолітніх правопорушників зумовлює застосування інших, відмінних від тих, які застосовуються до дорослих, форм реалізації кримінальної відповідальності [9], що втілюється у низку нормативних умов, положень та правил його здійснення, зокрема, і його завдань.

З наведеного у можна зробити висновок, що кримінальному провадженню щодо неповнолітніх як особливому та відносно відокремленому різновиду кримінальної процесуальної діяльності притаманні власні завдання, де їх правове опосередкування повинно знайти своє втілення у певних основних положення цього кримінального провадження.

Література:

1. Гідулянова Є. М. Кримінальне провадження у справах малолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Є. М. Гідулянова ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2008. – 18 с.
2. Голубов А. Є. Процесуальне становище в кримінальному судочинстві України неповнолітнього, який скоїв злочин або суспільно небезпечне діяння : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. Є. Голубов ; Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2005. – 20 с.
3. Голубов А. Є. Структура завдань кримінального судочинства та її вплив на діяльність дізнавача та слідчого під час розслідування кримінальних справ / А. Є. Голубов // Право і безпека. – 2009. – № 5. – С. 137–141.
4. Грошевий Ю. М. Проблеми реформування кримінального судочинства / Ю. М. Грошевий // Право України. – 2009. – № 2. – С. 4–10.
5. Зеленецький В. С. Структура советского уголовного процесса / В. С. Зеленецький // Проблемы правоведения : респ. межвед. науч. сб. – 1981. – Вып. 42. – 144 с.
6. Крестовська Н. М. Ювенальне право України : генезис та сучасний стан : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Н. М. Крестовська ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2008. – 40 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. Коментар : у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Харків : Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
8. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право : курс лекцій : [навч. посіб.] / Л. М. Лобойко. – Київ: Істина, 2005. – 456 с.
9. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх : Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 р. № 223–1134/0/4–13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1134740–13>.
10. Шило О. Судовий захист як вид державного захисту прав і законних інтересів людини в правовій державі / О. Шило // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 2 (45). – С. 203–213.
11. Якимович Ю. К. Структура советского уголовного процесса: система стадий и система производств. Основные и дополнительные производства / Ю. К. Якимович ; под ред. И. Е. Карасева. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1991. – 138 с.